

Nataša Starič

»ZASLUŽIJO RES UČITELJICE TOLIKO KAKOR UČITELJI?«

»Žena-učiteljica je bila prva, ki se je iz suženjskih okov dvignila na prosvetno, karitativno in gospodarsko polje.«¹ S temi besedami je Janja Miklavčič leta 1926 označila, kaj je v drugi polovici 19. stoletja, v času vstopanja žensk v javnost, pomenil poklic učiteljice.

Današnje statistike kažejo, da je v slovenskih osnovnih šolah delež učiteljic kar 84%, medtem, ko je v srednjih šolah nekoliko manjši, 52%.² Vzemi mo sedaj za primerjavo leti 1871 in 1913. Ob popisu leta 1871 je bilo med polnozaposlenim učnim osebjem javnih osnovnih šol na Štajerskem samo 3,4% žensk. Nekoliko višji podatki so za Koroško z 9,5% in Kranjsko z 10%. Leta 1913 pa je bilo na Štajerskem že 44,5% žensk, na Koroškem 31,9% in na Kranjskem celo 56,2% žensk.³ Čeprav so imele ženske v drugi polovici 19. stoletja neugodne pogoje za izobraževanje, pa je to tudi čas, ko so se jim odprla vrata v učiteljski poklic. Začela se je

nagla rast števila učiteljic, ki je pripeljala do tega, da jih je bilo že pred prvo svetovno vojno več kot učiteljev, posledično pa tudi do današnjih razmer.

Ženske začnejo poučevati

Državni osnovnošolski zakon, ki je bil sprejet 14. maja 1869, je učiteljicam prinesel velike spremembe. Do takrat maloštevilne in zapostavljene učiteljice, ki so poučevale v dekliških šolah, v javnih pa le ženska ročna dela, so postale formalno enakopravne svojim moškim kolegom. Njihova izobrazba je bila zdaj izenačena z izobrazbo učiteljev, dovoljeno pa je tudi bilo, da v prvih štirih razredih osnovne šole poučujejo dečke. Z letom 1869 je torej država prevzela skrb za usposabljanje učiteljic. To je bil velik preobrat, saj do takrat za izobraževanje učiteljic niti javnih pedagoških tečajev ni bilo.⁴ Predpisano pa je bilo, da mora vsaka ženska, ki želi opravljati učiteljski poklic, obvladati učno snov štirih razredov glavne šole in predpisano literaturo za pedagoški tečaj. Za izpite so se morale pripravljati v privatnih šolskih zavodih, največkrat pri redovnicah.⁵

¹ Janja Miklavčičeva, *Naša učiteljica*, v: *Zbornik Slovenska žena*, Ljubljana 1926, str. 265.

² Mirjam Milharčič Hladnik, *Feminizacija učiteljskega dela: materinstvo kot poklic?*, v: *Ko odgrneš sedem tančic*, Zbornik Ženske v Sloveniji, Ljubljana 1992, str. 67.

³ Janez Sagadin, *Kvantitativna analiza razvoja osnovnega šolstva na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem po uveljavitvi osnovnošolskega zakona iz leta 1869 ter kvantitativni prikaz osnovnega šolstva v poznejši Draški banovini*, v: *Osnovna šola na Slovenskem 1869 - 1969*, Slovenski šolski muzej, Ljubljana 1970, str. 101.

⁴ Vlado Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem III., Delavska enotnost*, Ljubljana 1988, str. 242-243.

⁵ Tatjana Hojan, *Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem*, Slovenski šolski muzej, Ljubljana 1970, str. 36.

Slovenski učitelj

Z uvedbo novega osnovnošolskega zakona so začela nastajati prva ženska učiteljsišča, in sicer leta 1870 v Celovcu, leta 1871 v Ljubljani in Trstu ter v Gorici leta 1875. Že leta 1869 pa so ljubljanske uršulinke ustanovile učiteljsišče za lastni učiteljski naraščaj, ki pa je kasneje začelo sprejemati tudi zunanje gojenke.⁶ Vendar, kot ugotavlja Vlado Schimdt, z »nastankom ženskih učiteljsišč ni bilo mogoče takoj premagati vseh posledic dotedanjega zanemarjanja izobrazbe deklet.«⁷ Zakon je namreč za žensko učiteljsišče zahteval, naj novinke pri sprejemnem izpitu dokažejo poznavanje učne snovi nižje realke ali nižje gimnazije. Ker pa je bila srednja šola še vedno moški učni zavod, si dekleta sploh niso mogla pridobiti zahtevane izobrazbe. To neskladnost so ženska učiteljsišča reševala tako, da so sprejemala absolventke uršulinskih, zasebnih ali mestnih dekliških osnovnih šol, žensko učiteljsišče v Gorici pa še dekleta iz pripravljalnega razreda v Kobaridu.⁸

Ženska učiteljsišča so bila v prvih letih delovanja obiskana približno tako kakor moška. To je pripeljalo do tega, da je bilo učiteljic kmalu več

kot pa delovnih mest na dekliških šolah.⁹ A to deklet pri odločitvi za učiteljski poklic ni odvrčalo. Zakaj pa je bilo to delo za ženske tako privlačno? Eden izmed pomembnejših razlogov je bil prav zagotovo ta, da je bil poklic učiteljice praktično edini intelektualni poklic v tem obdobju, ki je bil dostopen ženskam.¹⁰ Pa ne samo edini intelektualni, lahko rečemo, da tudi veliko lažji ali ženskam prijaznejši poklic. Čeprav je v drugi polovici 19. stoletja avstrijska statistična služba ugotavljala, da je na Slovenskem zelo visoko število zaposlenih žensk,¹¹ pa so le-te delale v tovarnah, rudnikih, kjer so bili izredno težki delovni pogoji in slabe plače. Poučevanje pa je mnogim samskim ženskam omogočilo vzpon po socialni lestvici in ekonomsko neodvisnost.¹²

Kljub temu da so bile torej učiteljice formalno izenačene z učitelji, pa so se v javnosti še vedno pojavljala mnjenja, da le ni tako, da ženske niso primerne za poučevanje. Tako je Slovenski narod leta 1875 objavil članek z naslovom *O naših učiteljicah*. V njem avtor, verjetno učitelj, saj ima članek podnaslov *Dopis iz pedagoških krogov*, našteva vrsto razlogov, zaradi katerih da ženske niso primerne za poučevanje. Na začetku sicer prizna, da bi bilo nepošteno »zanikati in odrekati ženskam vse naravne zmožnosti za izrejevanje«, a potem nadaljuje: »Toda, da bi se ljudske ali dekliške šole nastavile, to bi jaz ne svetoval. In zakaj ne? – Zato, ker ženski spol uže od nature nij za to odločen.«¹³ Svoje prepričanje utemelji s tem, da zahteva poklic učitelja posebno telesno moč, saj »delovanje v z nezdravim zrakom napolnjenejši šolske izbi uniči slabotno in nježno žensko natoro, posebno v mestu odgojeno.« Poleg tega pravi, da vse bolj narašča »brezzakonstvo«, ki ga bo pa še več, če bodo ženske poučevale, kajti »učiteljica bode se na poti omikanosti in delavnosti v šoli vedno bolj odtegovala družinskemu življenju. Bode li imela v pripravnici ali pozneje v službovanji priliko prave hišne pridnosti, varčnosti in gospodarstva, - najpotrebnejše čednosti prave gospodinje-prisvojiti si in se jih navaditi?« Avtor je tudi prepričan, da bo služba učiteljice škodovala zdravju žensk, tako fizičnemu kot tudi psihičnemu. Vse to pripelje do

⁹ Prav tam, str. 245-246.

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Jasna Fischer, *Spreminjanje socialne sestave v slovenskih deželah v drugi polovici 19. stoletja*, v: *Ženske in diskriminacija, Delavska enotnost*, Ljubljana 1986, str. 63.

¹² Mojca Peček, *Feminizacija učiteljstva 1869 - 1941*, v: *Šolska kronika*, 1993, št. 26, str. 63.

¹³ *O naših učiteljicah*, v: *Slovenski narod*, 3. 7. 1875, št. 148, str. 1.

⁶ Prav tam, str. 38-39.

⁷ Vlado Schmidt, *nav. delo*, str. 244.

⁸ Prav tam.

tega, da se »ženska narava izgubi, ter izcimi se nekaj pseudo-moškega.« Takšne ženske pa »redkokrat srečen zakon narejajo in na stara leta so moderne »copernice, sitne itd.« Loti se tudi »neke posebne lastnosti« ženskega spola in sicer, »zgovorljivosti« ali »jezičnosti«. Ker da imajo ženske navado veliko govoriti, a malo poslušati, otrok ne bi navajale »resnega razmišljanja«, ampak »brbljati«, kar pa je nedopustno. Seveda ne pozabi omeniti discipline, o kateri ima zelo jasno mnenje: »Da je disciplina v šolah učiteljic oslABLJENA, to je naravno. Vsaj so ženske reve podvržene usakorstnim slabostim, o nekaterih časih so one naravno bolj muhaste, termaste, vzbudljive, razdražljive, torej tudi več ali manj nagnjene k zmerjanju in nepravemu kaznovanju. To in vedno pomanjkanje stanovitnosti, nedoslednost v ravnanju, kar se pri ženskem spolu pregledati ne sme, stori, da v taciš šolah pomanjkuje stroge discipline.« V nadaljevanju pa našteje še naslednje razloge, zaradi katerih ženska ni primerna za šolo: pomanjkanje domoljubja, potrpežljivosti, poleg tega pa tudi, da »pri prvej lepej in dobri priliki rade svoj učiteljski stan z drugim zamene.« Vse te svoje misli na koncu še enkrat potrdi z besedami: »Naravni poklic ženstva je zakon in lepa tiha ljubeznjiva domačnost.«¹⁴

Tako torej o učiteljicah meni njihov stanovski kolega. Naštel je vse najpomembnejše razloge, zakaj naj ženske ne bi vstopale v učiteljski poklic. Vendar je zanimivo, da so nekatere izmed teh vzrokov poudarjali tudi tisti, ki so zagovarjali učiteljice. Ženskam je namreč vstop v šole med drugim omogočalo tudi pojmovanje, da je šola tudi vzgojna in ne le izobraževalna institucija. Samo uvajanje splošne šolske obveznosti je spremljalo pričakovanje, da bo šola odigrala veliko vlogo pri vzgajanju mladine. To je bil poskus reševanja številnih socialnih problemov, kot so kriminal, potepuštvost in revščina.¹⁵ Torej, naloga šole ni bila le »stvarno izobraževati«, ampak tudi »versko in nraustveno vzgajati.«¹⁶ Vzgojne naloge šole je poudarjal tudi že prvi avstrijski osnovnošolski zakon iz leta 1773, v katerem je država postavila šoli naslednje naloge: »vzgajati trezne, delavne, korniste, vdane državljanke in dobre vernike.«¹⁷ Iz takšnega razumevanja šole pa so izhajale tudi utemeljitve, da je poučevanje žensko delo, saj vse-

buje komponente, kot sta vzgoja in skrb. Vstop ženske v razred je bil torej dopusten tudi zato, ker naj bi šlo dejansko za nadaljevanje njenega domačega dela. Delo v šoli se je pojmovalo kot izvajanje ženske naravne vloge v šolskem okolju.¹⁸ Takšna stališča je izražalo tudi uredništvo Učiteljskega tovariša, glasila slovenskega učiteljstva. Leta 1873 je namreč kratki notici, da je potrjena šolska postava za Kranjsko, sledil članek z naslovom *Nekaj v prevdarek*.¹⁹ Gre za razmišljanje o vlogi ženske v vzgoji, v katerem uredništvo poudarja, da so ženske že v Atenah in Rimu skrbele za vzgojo hčera. Ženske naj bi imele za poučevanje veliko občutka in vsekakor ne manj sposobnosti od moških.²⁰

Tako ne moremo spregledati povezave med poučevanjem v šoli in predstavo, ki je postavljala žensko v idilično družinsko življenje. Vendar so argumenti in dokazovanje, da so ženske zaradi svoje naravne vloge usposobljene za poučevanje, prinesli v šolo tudi obrazce, ki so veljali v družinskem odnosu. Njihova prvotna vloga v šoli je bila drugačna od vloge moških.²¹ Predvsem je bilo razširjeno stališče, da so ženske primerne le za vzgojo deklet. Tudi dr. Radoslav Razlag, sicer zagovornik ženskega izobraževanja in samostojnosti, je bil takšnega mnenja: »Da so ženske naj boljše učiteljice deklet, je gotovo vsakemu brez obširnega dokazovanja jasno dovolj.«²² Poleg poučevanja deklet so jim priznavali tudi sposobnost za poučevanje mlajših otrok, saj sta ženskam vzgoja in ljubezen do otrok že prirojeni.²³

Med utemeljitvami, da ženske niso primerne za učiteljice, se je pojavljala tudi trditev, da jim primanjkuje domoljubja. S tem se zagovorniki učiteljic niso strinjali. 13. in 14. julija 1875 je dopisnik Slovenskega naroda, imenovan »S-e.«, pisal o ženskah in narodni ideji. Ustavi se tudi pri učiteljicah in pravi: »...podpirajmo učiteljice-narodnjakinje z vsemi kripelj, (ženska učiteljica je postulat našega stoletja in jaz nisem tega mnenja, kakor se je javljalo v »Slov. Nar.« od dopisnikov, da ženska niso sposobna za učiteljico)²⁴, te učiteljice bodo z lahko ro-

¹⁴ Prav tam, str. 1-2.

¹⁵ Mojca Peček, nav. delo, str. 66.

¹⁶ Mira Cencič, Nacionalni osnutki in osnovnošolska zakonodaja na Slovenskem skozi zgodovinski čas, v: SP, št. 5-6, 1992, str. 299.

¹⁷ Prav tam, str. 294.

¹⁸ Mojca Peček, nav. delo, str. 66.

¹⁹ Nekaj v prevdarek, v: Učiteljski tovariš, 15. 5. 1873. št. 10.

²⁰ Prav tam.

²¹ Mojca Peček, nav. delo, str. 66.

²² Radoslav Razlag, O samostojnosti ženskega spola, v: Novice, 12. 4. 1871, str. 117.

²³ Mojca Peček, nav. delo, str. 66.

²⁴ Verjetno avtor tu misli na že omenjeni članek učitelja z dne 3. 7. 1875, ki je nasprotoval učiteljicam in jim očital tudi pomanjkanje domoljubja.

*ko v mlada osrčja sadile plam domoljubja, kar mož učitelj nikdar tako hitro ne more.*²⁵

Poleg doslej omenjenih prepričanj in stališč, ki so ženskam dopuščala poučevanje, pa so obstajali tudi čisto konkretni razlogi, ki so pripeljali do naraščanja števila učiteljic. Eden izmed takšnih je pomanjkanje učiteljev. Z vpeljavo splošne šolske obveznosti za otroke od končanega šestega do končanega štirinajstega leta se je število učencev izredno povečalo, kar pa je zahtevalo tudi več učiteljev.²⁶ Tako statistični podatki za avstrijski prostor, ki jih je leta 1898 objavil Učiteljski tovariš, pokažejo na izredno velik porast števila šol, učiteljev, učiteljic in učencev. Navedeni so podatki za leti 1848 in 1898: »Leta 1848 je bilo v Avstriji 12.700 ljudskih šol, 16.750 učiteljev in 2230 učiteljic, obojih 18.980; v šolo je hodilo 1.425.000 otrok. Zdaj pa znaša število ljudskih šol 19.300, število učiteljev 50.960, učiteljic 19.040, obojih 70.000, v šolo hodi 3.400.000 otrok.«²⁷ Pomanjkanje učiteljev so tako reševali tudi z zaposlovanjem žensk, hkrati pa s cenejšo delovno silo tudi nekoliko znižali stroške vse dražje šole.²⁸

Vzrok za pomanjkanje učiteljev pa ni bilo samo večje število otrok, ampak tudi zapuščanje tega poklica. Ker so bile učiteljske plače nizke, poleg tega pa so se odpirale možnosti za zaposlitev v drugih poklicih, so se moški vse manj odločali za učiteljski poklic. K temu so pripomogle tudi prepovedi opravljanja dodatnih del, strogo predpisano in nadzorovano delo, naraščanje obveznosti ter kazensko premeščanje in odpuščanje, ki je sledilo vsaki spremembi politične oblasti. Ne smemo pa pozabiti tudi, da je eden izmed vzrokov, ki je pripeljal do zaposlovanja žensk v šolah tudi ta, da so ženske vse bolj pritiskale na prosta delovna mesta. Težile so k temu, da bi si pridobile plačano delo zunaj doma in s tem spremenile patriarhalna razmerja.²⁹

Z nameščanjem prvih učiteljic na osnovnih šolah so se začele dolgotrajne razprave o prednostih in pomanjkljivostih učiteljev in učiteljic. Kljub naraščanju števila učiteljic, ki je bilo posledica takratnega družbenega in ekonomskega položaja učitelja, pa je bilo to šele izhodišče za na-

daljnji boj. Kajti, čeprav so bile učiteljice od 1869 formalno enakopravne učiteljem, dejansko stanje ni bilo takšno. Delo so dobivale navadno tam, kjer ga učitelji niso sprejeli. Zaposlene so bile večinoma na podučiteljskih mestih, in sicer za prve razrede in ženska ročna dela,³⁰ višek tega pa je bilo, da je leta 1869 dunajska vlada izdala tudi poseben predlog o učiteljskih plačah. Po tem predlogu naj bi dobivale učiteljice le 80 % učiteljske plače.³¹ Takšno razmišljanje pa je sprožilo boj učiteljic za enakopravnost z učitelji.

»Zaslužijo res učiteljice toliko kakor učitelji?«³²

Materialno stanje učiteljev je bilo v petdesetih in šestdesetih letih 19. stoletja slabo, temu pa je ustrezala tudi njihova usposobljenost. Da učiteljstvo, kakršno je, ne ustreza več povečanim zahtevam do šole, so se strinjali vsi politični organi, od okrajnih glavarstev do ministrstva.³³ V tem smislu so pisali tudi časopisi, ki so v šestdesetih letih zelo pogosto obravnavali šolska vprašanja. To je znamenje, da je šolstvo zaradi svoje povečane družbene aktualnosti postajalo za javnost vse bolj zanimivo. V pedagoškem tisku, v svojih družtvih in na zborovanjih so kritično pretresali družbeno vlogo učitelja in svojo usposobljenost zanj tudi učitelji sami.³⁴ Seveda so izražali nezadovoljstvo nad svojimi dohodki, saj je bila velika večina osnovnošolskih učiteljev prisiljena poleg svojega poklica opravljati tudi razna postranska opravila. Le tako so sebi in svoji družini zagotovili vsaj tista minimalna sredstva, ki so bila potrebna za preživetje. Državni osnovnošolski zakon iz leta 1869 je poskušal ta položaj izboljšati.³⁵ Avgusta 1869 je poslala državna vlada deželnim vladam svoj predlog zakona »o pravnih razmerjih učiteljstva na javnih osnovnih šolah«. Po obravnavi predloga v deželnih zborih naj bi na tej podlagi sprejeli ustrezne deželne zakone. V predlogu je vlada dovolj konkretno povedala, kaj je treba doseči, da bi uveljavili vrednotenje učiteljskega poklica v državnem zakonu.³⁶ V tem zakonskem predlogu je bilo več določb, s katerimi so posku-

³⁰ Prav tam.

³¹ Tatjana Hojan, *nav. delo*, str. 41.

³² Iz Štajerskega, v: SN, 3. 6. 1875, št. 123, str. 3.

³³ Vlado Schmidt, *Osnovna šola in osnovnošolska zakonodaja pred sto leti*, v: *Osnovna šola na Slovenskem 1869 – 1969*, Slovenski šolski muzej, Ljubljana 1970, str. 17.

³⁴ Vlado Schmidt, v op. 4 *nav. delo*, str. 201.

³⁵ Prav tam, str. 216.

³⁶ Prav tam, str. 216-217.

²⁵ *Naše ženstvo in narodna naša ideja*, v: SN, 14. 7. 1875, str. 1-2.

²⁶ Mojca Peček, *nav. delo*, str. 63.

²⁷ *Naše ljudsko šolstvo (1848-1898)*, v: UT, 1898, št. 21, str. 162.

²⁸ Mojca Peček, *nav. delo*, str. 63.

²⁹ Prav tam, str. 64-69.

šali doseči napredek učiteljstva, niso pa pozabili tudi na učiteljice. Vendar učiteljicam niso bili preveč naklonjeni, saj so predlagali, naj dobivajo samo 80% učiteljske plače ob enakih pogojih, ker da jim pač ni treba vzdrževati družine. Če pa se učiteljica omoži, se je s tem »prostovoljno odpovedala učiteljski službi.«³⁷ Tatjana Hojan je v svojem delu *Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem* ocenila te predpise kot »omejevanje nekaterih človečanskih pravic učiteljic.«³⁸

Eden izmed teh predpisov je določal, da se učiteljice lahko poročijo le v primeru, če poroko dovoli okrajni šolski svet. V nasprotnem primeru izgubijo učiteljsko službo.³⁹ Na Štajerskem so kasneje ta predpis nekoliko omilili. Učiteljica se je lahko poročila z učiteljem, vendar tudi le na posebno priporočilo krajevnega šolskega sveta. V ostalih slovenskih pokrajinah je bila poroka učiteljic skoraj povsem izključena. Proti temu so nekateri napredni učitelji nastopili že zelo zgodaj, medtem ko so se naše učiteljice začele boriti proti celibatu dokaj pozno, pa še takrat glede upravičenosti celibata niso bile enotne.⁴⁰ Tako recimo učiteljica Marija Jäckel, ki je leta 1872 prva nastopila proti novim določilom, vprašanja celibata ne omenja.⁴¹ Burna razprava, ki so jo sprožile učiteljice iz Trsta, se je o tem odprla leta 1910. Razvila se je burna javna polemika za in proti celibatu. Vprašanje, ali naj se učiteljicam dovoli možitve, je ženske razdelilo na dva nasprotna tabora. Zagovornice celibata so menile, da poročena učiteljica ne more popolnoma zadovoljivo opravljati dvojnega poklica žene in matere ter učiteljice, in tako se zgodi, da zanemarja bodisi šolo, bodisi dom.⁴²

Na drugi strani imamo nasprotnice celibata, ki so bile proti omejevanju njihove osebne svobode. Menile so, da je materinstvo dobra predpriloga za uspešnejše poučevanje. Ne le, da bi imela učiteljica mati na ta način svoje izkušnje in bi lažje svetovala glede materinstva in gospodinjstva, temveč bi bila lahko s svojim življenjem,

UČITELJSKI TOVARŠ.

List za šolo in dom.

Izbira vsakega meseca po eni ali polji. Vsega na leto štiri ali petkrat in po potrebi še enkrat. Št. 1. 1. 1872. 1. 1. 1873. 1. 1. 1874. 1. 1. 1875. 1. 1. 1876. 1. 1. 1877. 1. 1. 1878. 1. 1. 1879. 1. 1. 1880. 1. 1. 1881. 1. 1. 1882. 1. 1. 1883. 1. 1. 1884. 1. 1. 1885. 1. 1. 1886. 1. 1. 1887. 1. 1. 1888. 1. 1. 1889. 1. 1. 1890. 1. 1. 1891. 1. 1. 1892. 1. 1. 1893. 1. 1. 1894. 1. 1. 1895. 1. 1. 1896. 1. 1. 1897. 1. 1. 1898. 1. 1. 1899. 1. 1. 1900. 1. 1. 1901. 1. 1. 1902. 1. 1. 1903. 1. 1. 1904. 1. 1. 1905. 1. 1. 1906. 1. 1. 1907. 1. 1. 1908. 1. 1. 1909. 1. 1. 1910. 1. 1. 1911. 1. 1. 1912. 1. 1. 1913. 1. 1. 1914. 1. 1. 1915. 1. 1. 1916. 1. 1. 1917. 1. 1. 1918. 1. 1. 1919. 1. 1. 1920. 1. 1. 1921. 1. 1. 1922. 1. 1. 1923. 1. 1. 1924. 1. 1. 1925. 1. 1. 1926. 1. 1. 1927. 1. 1. 1928. 1. 1. 1929. 1. 1. 1930. 1. 1. 1931. 1. 1. 1932. 1. 1. 1933. 1. 1. 1934. 1. 1. 1935. 1. 1. 1936. 1. 1. 1937. 1. 1. 1938. 1. 1. 1939. 1. 1. 1940. 1. 1. 1941. 1. 1. 1942. 1. 1. 1943. 1. 1. 1944. 1. 1. 1945. 1. 1. 1946. 1. 1. 1947. 1. 1. 1948. 1. 1. 1949. 1. 1. 1950. 1. 1. 1951. 1. 1. 1952. 1. 1. 1953. 1. 1. 1954. 1. 1. 1955. 1. 1. 1956. 1. 1. 1957. 1. 1. 1958. 1. 1. 1959. 1. 1. 1960. 1. 1. 1961. 1. 1. 1962. 1. 1. 1963. 1. 1. 1964. 1. 1. 1965. 1. 1. 1966. 1. 1. 1967. 1. 1. 1968. 1. 1. 1969. 1. 1. 1970. 1. 1. 1971. 1. 1. 1972. 1. 1. 1973. 1. 1. 1974. 1. 1. 1975. 1. 1. 1976. 1. 1. 1977. 1. 1. 1978. 1. 1. 1979. 1. 1. 1980. 1. 1. 1981. 1. 1. 1982. 1. 1. 1983. 1. 1. 1984. 1. 1. 1985. 1. 1. 1986. 1. 1. 1987. 1. 1. 1988. 1. 1. 1989. 1. 1. 1990. 1. 1. 1991. 1. 1. 1992. 1. 1. 1993. 1. 1. 1994. 1. 1. 1995. 1. 1. 1996. 1. 1. 1997. 1. 1. 1998. 1. 1. 1999. 1. 1. 2000. 1. 1. 2001. 1. 1. 2002. 1. 1. 2003. 1. 1. 2004. 1. 1. 2005. 1. 1. 2006. 1. 1. 2007. 1. 1. 2008. 1. 1. 2009. 1. 1. 2010. 1. 1. 2011. 1. 1. 2012. 1. 1. 2013. 1. 1. 2014. 1. 1. 2015. 1. 1. 2016. 1. 1. 2017. 1. 1. 2018. 1. 1. 2019. 1. 1. 2020. 1. 1. 2021. 1. 1. 2022. 1. 1. 2023. 1. 1. 2024. 1. 1. 2025. 1. 1. 2026. 1. 1. 2027. 1. 1. 2028. 1. 1. 2029. 1. 1. 2030. 1. 1. 2031. 1. 1. 2032. 1. 1. 2033. 1. 1. 2034. 1. 1. 2035. 1. 1. 2036. 1. 1. 2037. 1. 1. 2038. 1. 1. 2039. 1. 1. 2040. 1. 1. 2041. 1. 1. 2042. 1. 1. 2043. 1. 1. 2044. 1. 1. 2045. 1. 1. 2046. 1. 1. 2047. 1. 1. 2048. 1. 1. 2049. 1. 1. 2050. 1. 1. 2051. 1. 1. 2052. 1. 1. 2053. 1. 1. 2054. 1. 1. 2055. 1. 1. 2056. 1. 1. 2057. 1. 1. 2058. 1. 1. 2059. 1. 1. 2060. 1. 1. 2061. 1. 1. 2062. 1. 1. 2063. 1. 1. 2064. 1. 1. 2065. 1. 1. 2066. 1. 1. 2067. 1. 1. 2068. 1. 1. 2069. 1. 1. 2070. 1. 1. 2071. 1. 1. 2072. 1. 1. 2073. 1. 1. 2074. 1. 1. 2075. 1. 1. 2076. 1. 1. 2077. 1. 1. 2078. 1. 1. 2079. 1. 1. 2080. 1. 1. 2081. 1. 1. 2082. 1. 1. 2083. 1. 1. 2084. 1. 1. 2085. 1. 1. 2086. 1. 1. 2087. 1. 1. 2088. 1. 1. 2089. 1. 1. 2090. 1. 1. 2091. 1. 1. 2092. 1. 1. 2093. 1. 1. 2094. 1. 1. 2095. 1. 1. 2096. 1. 1. 2097. 1. 1. 2098. 1. 1. 2099. 1. 1. 2100. 1. 1. 2101. 1. 1. 2102. 1. 1. 2103. 1. 1. 2104. 1. 1. 2105. 1. 1. 2106. 1. 1. 2107. 1. 1. 2108. 1. 1. 2109. 1. 1. 2110. 1. 1. 2111. 1. 1. 2112. 1. 1. 2113. 1. 1. 2114. 1. 1. 2115. 1. 1. 2116. 1. 1. 2117. 1. 1. 2118. 1. 1. 2119. 1. 1. 2120. 1. 1. 2121. 1. 1. 2122. 1. 1. 2123. 1. 1. 2124. 1. 1. 2125. 1. 1. 2126. 1. 1. 2127. 1. 1. 2128. 1. 1. 2129. 1. 1. 2130. 1. 1. 2131. 1. 1. 2132. 1. 1. 2133. 1. 1. 2134. 1. 1. 2135. 1. 1. 2136. 1. 1. 2137. 1. 1. 2138. 1. 1. 2139. 1. 1. 2140. 1. 1. 2141. 1. 1. 2142. 1. 1. 2143. 1. 1. 2144. 1. 1. 2145. 1. 1. 2146. 1. 1. 2147. 1. 1. 2148. 1. 1. 2149. 1. 1. 2150. 1. 1. 2151. 1. 1. 2152. 1. 1. 2153. 1. 1. 2154. 1. 1. 2155. 1. 1. 2156. 1. 1. 2157. 1. 1. 2158. 1. 1. 2159. 1. 1. 2160. 1. 1. 2161. 1. 1. 2162. 1. 1. 2163. 1. 1. 2164. 1. 1. 2165. 1. 1. 2166. 1. 1. 2167. 1. 1. 2168. 1. 1. 2169. 1. 1. 2170. 1. 1. 2171. 1. 1. 2172. 1. 1. 2173. 1. 1. 2174. 1. 1. 2175. 1. 1. 2176. 1. 1. 2177. 1. 1. 2178. 1. 1. 2179. 1. 1. 2180. 1. 1. 2181. 1. 1. 2182. 1. 1. 2183. 1. 1. 2184. 1. 1. 2185. 1. 1. 2186. 1. 1. 2187. 1. 1. 2188. 1. 1. 2189. 1. 1. 2190. 1. 1. 2191. 1. 1. 2192. 1. 1. 2193. 1. 1. 2194. 1. 1. 2195. 1. 1. 2196. 1. 1. 2197. 1. 1. 2198. 1. 1. 2199. 1. 1. 2200. 1. 1. 2201. 1. 1. 2202. 1. 1. 2203. 1. 1. 2204. 1. 1. 2205. 1. 1. 2206. 1. 1. 2207. 1. 1. 2208. 1. 1. 2209. 1. 1. 2210. 1. 1. 2211. 1. 1. 2212. 1. 1. 2213. 1. 1. 2214. 1. 1. 2215. 1. 1. 2216. 1. 1. 2217. 1. 1. 2218. 1. 1. 2219. 1. 1. 2220. 1. 1. 2221. 1. 1. 2222. 1. 1. 2223. 1. 1. 2224. 1. 1. 2225. 1. 1. 2226. 1. 1. 2227. 1. 1. 2228. 1. 1. 2229. 1. 1. 2230. 1. 1. 2231. 1. 1. 2232. 1. 1. 2233. 1. 1. 2234. 1. 1. 2235. 1. 1. 2236. 1. 1. 2237. 1. 1. 2238. 1. 1. 2239. 1. 1. 2240. 1. 1. 2241. 1. 1. 2242. 1. 1. 2243. 1. 1. 2244. 1. 1. 2245. 1. 1. 2246. 1. 1. 2247. 1. 1. 2248. 1. 1. 2249. 1. 1. 2250. 1. 1. 2251. 1. 1. 2252. 1. 1. 2253. 1. 1. 2254. 1. 1. 2255. 1. 1. 2256. 1. 1. 2257. 1. 1. 2258. 1. 1. 2259. 1. 1. 2260. 1. 1. 2261. 1. 1. 2262. 1. 1. 2263. 1. 1. 2264. 1. 1. 2265. 1. 1. 2266. 1. 1. 2267. 1. 1. 2268. 1. 1. 2269. 1. 1. 2270. 1. 1. 2271. 1. 1. 2272. 1. 1. 2273. 1. 1. 2274. 1. 1. 2275. 1. 1. 2276. 1. 1. 2277. 1. 1. 2278. 1. 1. 2279. 1. 1. 2280. 1. 1. 2281. 1. 1. 2282. 1. 1. 2283. 1. 1. 2284. 1. 1. 2285. 1. 1. 2286. 1. 1. 2287. 1. 1. 2288. 1. 1. 2289. 1. 1. 2290. 1. 1. 2291. 1. 1. 2292. 1. 1. 2293. 1. 1. 2294. 1. 1. 2295. 1. 1. 2296. 1. 1. 2297. 1. 1. 2298. 1. 1. 2299. 1. 1. 2300. 1. 1. 2301. 1. 1. 2302. 1. 1. 2303. 1. 1. 2304. 1. 1. 2305. 1. 1. 2306. 1. 1. 2307. 1. 1. 2308. 1. 1. 2309. 1. 1. 2310. 1. 1. 2311. 1. 1. 2312. 1. 1. 2313. 1. 1. 2314. 1. 1. 2315. 1. 1. 2316. 1. 1. 2317. 1. 1. 2318. 1. 1. 2319. 1. 1. 2320. 1. 1. 2321. 1. 1. 2322. 1. 1. 2323. 1. 1. 2324. 1. 1. 2325. 1. 1. 2326. 1. 1. 2327. 1. 1. 2328. 1. 1. 2329. 1. 1. 2330. 1. 1. 2331. 1. 1. 2332. 1. 1. 2333. 1. 1. 2334. 1. 1. 2335. 1. 1. 2336. 1. 1. 2337. 1. 1. 2338. 1. 1. 2339. 1. 1. 2340. 1. 1. 2341. 1. 1. 2342. 1. 1. 2343. 1. 1. 2344. 1. 1. 2345. 1. 1. 2346. 1. 1. 2347. 1. 1. 2348. 1. 1. 2349. 1. 1. 2350. 1. 1. 2351. 1. 1. 2352. 1. 1. 2353. 1. 1. 2354. 1. 1. 2355. 1. 1. 2356. 1. 1. 2357. 1. 1. 2358. 1. 1. 2359. 1. 1. 2360. 1. 1. 2361. 1. 1. 2362. 1. 1. 2363. 1. 1. 2364. 1. 1. 2365. 1. 1. 2366. 1. 1. 2367. 1. 1. 2368. 1. 1. 2369. 1. 1. 2370. 1. 1. 2371. 1. 1. 2372. 1. 1. 2373. 1. 1. 2374. 1. 1. 2375. 1. 1. 2376. 1. 1. 2377. 1. 1. 2378. 1. 1. 2379. 1. 1. 2380. 1. 1. 2381. 1. 1. 2382. 1. 1. 2383. 1. 1. 2384. 1. 1. 2385. 1. 1. 2386. 1. 1. 2387. 1. 1. 2388. 1. 1. 2389. 1. 1. 2390. 1. 1. 2391. 1. 1. 2392. 1. 1. 2393. 1. 1. 2394. 1. 1. 2395. 1. 1. 2396. 1. 1. 2397. 1. 1. 2398. 1. 1. 2399. 1. 1. 2400. 1. 1. 2401. 1. 1. 2402. 1. 1. 2403. 1. 1. 2404. 1. 1. 2405. 1. 1. 2406. 1. 1. 2407. 1. 1. 2408. 1. 1. 2409. 1. 1. 2410. 1. 1. 2411. 1. 1. 2412. 1. 1. 2413. 1. 1. 2414. 1. 1. 2415. 1. 1. 2416. 1. 1. 2417. 1. 1. 2418. 1. 1. 2419. 1. 1. 2420. 1. 1. 2421. 1. 1. 2422. 1. 1. 2423. 1. 1. 2424. 1. 1. 2425. 1. 1. 2426. 1. 1. 2427. 1. 1. 2428. 1. 1. 2429. 1. 1. 2430. 1. 1. 2431. 1. 1. 2432. 1. 1. 2433. 1. 1. 2434. 1. 1. 2435. 1. 1. 2436. 1. 1. 2437. 1. 1. 2438. 1. 1. 2439. 1. 1. 2440. 1. 1. 2441. 1. 1. 2442. 1. 1. 2443. 1. 1. 2444. 1. 1. 2445. 1. 1. 2446. 1. 1. 2447. 1. 1. 2448. 1. 1. 2449. 1. 1. 2450. 1. 1. 2451. 1. 1. 2452. 1. 1. 2453. 1. 1. 2454. 1. 1. 2455. 1. 1. 2456. 1. 1. 2457. 1. 1. 2458. 1. 1. 2459. 1. 1. 2460. 1. 1. 2461. 1. 1. 2462. 1. 1. 2463. 1. 1. 2464. 1. 1. 2465. 1. 1. 2466. 1. 1. 2467. 1. 1. 2468. 1. 1. 2469. 1. 1. 2470. 1. 1. 2471. 1. 1. 2472. 1. 1. 2473. 1. 1. 2474. 1. 1. 2475. 1. 1. 2476. 1. 1. 2477. 1. 1. 2478. 1. 1. 2479. 1. 1. 2480. 1. 1. 2481. 1. 1. 2482. 1. 1. 2483. 1. 1. 2484. 1. 1. 2485. 1. 1. 2486. 1. 1. 2487. 1. 1. 2488. 1. 1. 2489. 1. 1. 2490. 1. 1. 2491. 1. 1. 2492. 1. 1. 2493. 1. 1. 2494. 1. 1. 2495. 1. 1. 2496. 1. 1. 2497. 1. 1. 2498. 1. 1. 2499. 1. 1. 2500. 1. 1. 2501. 1. 1. 2502. 1. 1. 2503. 1. 1. 2504. 1. 1. 2505. 1. 1. 2506. 1. 1. 2507. 1. 1. 2508. 1. 1. 2509. 1. 1. 2510. 1. 1. 2511. 1. 1. 2512. 1. 1. 2513. 1. 1. 2514. 1. 1. 2515. 1. 1. 2516. 1. 1. 2517. 1. 1. 2518. 1. 1. 2519. 1. 1. 2520. 1. 1. 2521. 1. 1. 2522. 1. 1. 2523. 1. 1. 2524. 1. 1. 2525. 1. 1. 2526. 1. 1. 2527. 1. 1. 2528. 1. 1. 2529. 1. 1. 2530. 1. 1. 2531. 1. 1. 2532. 1. 1. 2533. 1. 1. 2534. 1. 1. 2535. 1. 1. 2536. 1. 1. 2537. 1. 1. 2538. 1. 1. 2539. 1. 1. 2540. 1. 1. 2541. 1. 1. 2542. 1. 1. 2543. 1. 1. 2544. 1. 1. 2545. 1. 1. 2546. 1. 1. 2547. 1. 1. 2548. 1. 1. 2549. 1. 1. 2550. 1. 1. 2551. 1. 1. 2552. 1. 1. 2553. 1. 1. 2554. 1. 1. 2555. 1. 1. 2556. 1. 1. 2557. 1. 1. 2558. 1. 1. 2559. 1. 1. 2560. 1. 1. 2561. 1. 1. 2562. 1. 1. 2563. 1. 1. 2564. 1. 1. 2565. 1. 1. 2566. 1. 1. 2567. 1. 1. 2568. 1. 1. 2569. 1. 1. 2570. 1. 1. 2571. 1. 1. 2572. 1. 1. 2573. 1. 1. 2574. 1. 1. 2575. 1. 1. 2576. 1. 1. 2577. 1. 1. 2578. 1. 1. 2579. 1. 1. 2580. 1. 1. 2581. 1. 1. 2582. 1. 1. 2583. 1. 1. 2584. 1. 1. 2585. 1. 1. 2586. 1. 1. 2587. 1. 1. 2588. 1. 1. 2589. 1. 1. 2590. 1. 1. 2591. 1. 1. 2592. 1. 1. 2593. 1. 1. 2594. 1. 1. 2595. 1. 1. 2596. 1. 1. 2597. 1. 1. 2598. 1. 1. 2599. 1. 1. 2600. 1. 1. 2601. 1. 1. 2602. 1. 1. 2603. 1. 1. 2604. 1. 1. 2605. 1. 1. 2606. 1. 1. 2607. 1. 1. 2608. 1. 1. 2609. 1. 1. 2610. 1. 1. 2611. 1. 1. 2612. 1. 1. 2613. 1. 1. 2614. 1. 1. 2615. 1. 1. 2616. 1. 1. 2617. 1. 1. 2618. 1. 1. 2619. 1. 1. 2620. 1. 1. 2621. 1. 1. 2622. 1. 1. 2623. 1. 1. 2624. 1. 1. 2625. 1. 1. 2626. 1. 1. 2627. 1. 1. 2628. 1. 1. 2629. 1. 1. 2630. 1. 1. 2631. 1. 1. 2632. 1. 1. 2633. 1. 1. 2634. 1. 1. 2635. 1. 1. 2636. 1. 1. 2637. 1. 1. 2638. 1. 1. 2639. 1. 1. 2640. 1. 1. 2641. 1. 1. 2642. 1. 1. 2643. 1. 1. 2644. 1. 1. 2645. 1. 1. 2646. 1. 1. 2647. 1. 1. 2648. 1. 1. 2649. 1. 1. 2650. 1. 1. 2651. 1. 1. 2652. 1. 1. 2653. 1. 1. 2654. 1. 1. 2655. 1. 1. 2656. 1. 1. 2657. 1. 1. 2658. 1. 1. 2659. 1. 1. 2660. 1. 1. 2661. 1. 1. 2662. 1. 1. 2663. 1. 1. 2664. 1. 1. 2665. 1. 1. 2666. 1. 1. 2667. 1. 1. 2668. 1. 1. 2669. 1. 1. 2670. 1. 1. 2671. 1. 1. 2672. 1. 1. 2673. 1. 1. 2674. 1. 1. 2675. 1. 1. 2676. 1. 1. 2677. 1. 1. 2678. 1. 1. 2679. 1. 1. 2680. 1. 1. 2681. 1. 1. 2682. 1. 1. 2683. 1. 1. 2684. 1. 1. 2685. 1. 1. 2686. 1. 1. 2687. 1. 1. 2688. 1. 1. 2689. 1. 1. 2690. 1. 1. 2691. 1. 1. 2692. 1. 1. 2693. 1. 1. 2694. 1. 1. 2695. 1. 1. 2696. 1. 1. 2697. 1. 1. 2698. 1. 1. 2699. 1. 1. 2700. 1. 1. 2701. 1. 1. 2702. 1. 1. 2703. 1. 1. 2704. 1. 1. 2705. 1. 1. 2706. 1. 1. 2707. 1. 1. 2708. 1. 1. 2709. 1. 1. 2710. 1. 1. 2711. 1. 1. 2712. 1. 1. 2713. 1. 1. 2714. 1. 1. 2715. 1. 1. 2716. 1. 1. 2717. 1. 1. 2718. 1. 1. 2719. 1. 1. 2720. 1. 1. 2721. 1. 1. 2722. 1. 1. 2723. 1. 1. 2724. 1. 1. 2725. 1. 1. 2726. 1. 1. 2727. 1. 1. 2728. 1. 1. 2729. 1. 1. 2730. 1. 1. 2731. 1. 1. 2732. 1. 1. 2733. 1. 1. 2734. 1. 1. 2735. 1. 1. 2736. 1. 1. 2737. 1. 1. 2738. 1. 1. 2739. 1. 1. 2740. 1. 1. 2741. 1. 1. 2742. 1. 1. 2743. 1. 1. 2744. 1. 1. 2745. 1. 1. 2746. 1. 1. 2747. 1. 1. 2748. 1. 1. 2749. 1. 1. 2750. 1. 1. 2751. 1. 1. 2752. 1. 1. 2753. 1. 1. 2754. 1. 1. 2755. 1. 1. 2756. 1. 1. 2757. 1. 1. 2758. 1. 1. 2759. 1. 1. 2760. 1. 1. 2761. 1. 1. 2762. 1. 1. 2763. 1. 1. 2764. 1. 1. 2765. 1. 1. 2766. 1. 1. 2767. 1. 1. 2768. 1. 1. 2769. 1. 1. 2770. 1. 1. 2771. 1. 1. 2772. 1. 1. 2773. 1. 1. 2774. 1. 1. 2775. 1. 1. 2776. 1. 1. 2777. 1. 1. 2778. 1. 1. 2779. 1. 1. 2780. 1. 1. 2781. 1. 1. 2782. 1. 1. 2783. 1. 1. 2784. 1. 1. 2785. 1. 1. 2786. 1. 1. 2787. 1. 1. 2788. 1. 1. 2789. 1. 1. 2790. 1. 1. 2791. 1. 1. 2792. 1. 1. 2793. 1. 1. 2794. 1. 1. 2795. 1. 1. 2796. 1. 1. 2797. 1. 1. 2798. 1. 1. 2799. 1. 1. 2800. 1. 1. 2801. 1. 1. 2802. 1. 1. 2803. 1. 1. 2804. 1. 1. 2805. 1. 1. 2806. 1. 1. 2807. 1. 1. 2808. 1. 1. 2809. 1. 1. 2810. 1. 1. 2811. 1. 1. 2812. 1. 1. 2813. 1. 1. 2814. 1. 1. 2815. 1. 1. 2816. 1. 1. 2817. 1. 1. 281

nila pisati o plačah ljudskih učiteljev, temveč govorim tu o plači ljudskih učiteljic, kajti o tem še nisem nič brala, in vendar mislim: enako delo, trud in uspeh, tudi zahteva enako pravico in plačo. «V nadaljevanju se sprašuje, zakaj se ne govori o plačah učiteljic in ali te niso »za odgojo mladine pripravljene?« Na slednje odgovarja, češ da je »odgoja učiteljic enaka učiteljem,« saj tudi »skušnija« uči, da so učiteljice že veliko deklet lepo vzgojile. Zato si postavlja vprašanje: »Zakaj bi se tedaj učiteljicam plača kratila?« Meni, da so vsi izgovori, ki jih navajajo, »votli«, saj da imajo učiteljice ravno toliko dela kot učitelji. Tudi je prazen izgovor: »Učitelj več potrebuje od učiteljice. Zakaj, za hrano? Ne! Učitelj si ve in mora pomagati, mu ni v eni hiši ali gostilnici vseč, poišče si druge. Učiteljica mora imeti hrano doma, za kar ji je treba posla.« Tudi glede obleke in stanovanja je »učitelj boljši«. Obleka je iz trdnjega materiala, pa tudi »nima toliko šeg in različnih sprememb.« Z boljšo plačo si lahko privoščijo tudi boljše stanovanje kot učiteljice. Svoj članek zaključijo z besedami: »Napravljajte izobraževališča za učiteljice, učiteljic vendar ne boste imeli, dokler jim plače ne izboljšate! Sej se jih je tudi popred več prijavljalo za učiteljstvo, pa kje so? ... Drugimi bodo zahajale nove učiteljice ter ljudske šole ostale bodo prazne. Zakaj? Ktera bo li pri volji z velikim trudom delati za goli živež, ktere ga ima več v vsaki hiši. Upam, da bode pri velikem zboru učiteljev v Ljubljani tudi o tem kaj govoriti.«⁴⁶ Vendar se njena pričakovanja niso uresničila. Čez štirinajst dni je bil na prvi strani Učiteljskega tovariša objavljen članek z naslovom *Kako naj se uravna plača ljudskih učiteljev!* Dejansko gre za govor J. Lapajneteta na prvem splošnem zboru slovenskih učiteljev v Ljubljani. V ospredju so bile seveda slabe plače učiteljev, a glede učiteljic se je govornik strinjal s predlogom, saj je brez natančnejše utemeljitve rekel: »Učiteljice naj imajo 80% učiteljske plače...«⁴⁷

Sprejemanje od vlade predlaganega zakona o pravnih razmerjih učiteljstva, ki ureja tudi plače, se je najbolj zavleklo na Kranjskem, in sicer vse do leta 1873. Učitelji so bili zaradi tega zelo nezadovoljni. V drugih deželah so že dve leti izboljševali gmotni položaj učiteljev po določbah novega zakona, a Kranjska je bila še vedno brez njega.⁴⁸

Vse od leta 1869 so učitelji izražali svojo nejevoljo, ker zakon ni bil sprejet. Predvsem leta 1872 je zelo veliko jeznih, tudi že obupanih učiteljev, pisalo Učiteljskemu tovarišu. Tako piše neki učitelj iz Ljubljane: »Kranjski učitelji že nepotrpežljivo pričakujemo, da bi se poterdili za nas toliko važni postavi o uravnavi doneskov od zapuščin in postava o plači ljudskih učiteljev na Kranjskem. Če ne bode kmali kaj, bomo mogli dalje terkati. Nemila osoda!«⁴⁹ Bolj se je bližalo zasedanje deželnega zbora, bolj so učitelji izražali svoja pričakovanja. V začetku novembra 1872 zopet piše neki učitelj iz Ljubljane: »Deželni zbor odperl bode se 5. t.m. Večkrat smo že kranjski učitelji upljivo gledali na deželno zbornico, pa do sedaj še brez uspeha. Nadjamo se, da bode vendar letos – skrajni čas je že – naša stvar tu končno in sicer rešila tako, da bomo kranjski učitelji, kar se tiče plače in drugih pravnih razmer, na enaki ali še celo boljši stopnji s svojimi tovariši v sosednjih deželah. Ako narodni zbor hoče koristiti narodu pri serčni korenini, naj podpira narodne, ljudske učitelje.«⁵⁰ Pri obeh dopisih vidimo, da je bil položaj učiteljev zaradi zavlačevanja deželnega zbora izredno nevhvaležen. Verjetno je bil to vzrok, da so pozabili na učiteljice, saj v nobenem od podobnih dopisov ni govora o plačah učiteljic. Nestrpna pričakovanja učiteljev so se končno uresničila, saj je 2. 12. 1872 v kranjskem deželnem zboru potekala razprava »o načrtih postave c. kr. vlade in deželnega odbora zastran uravnave pravnih razmerij ljudskih učiteljev.«⁵¹ V sami razpravi poslanci niso omenjali položaja in plač učiteljic, ampak so bili v ospredju učitelji, bil pa je sprejet člen o 80%-plačah učiteljic. Gre za člen št. 39, ki pravi: »Plača ženskega učiteljskega osebja se uravnava po pravih, ki so postavljena za moške (§ 22-38); vendar se ustanavljajo vsi prejemki z 80 odstotki tistega števila, katero v enakih razmerah spada na moške.« Postava o uravnavi pravnih razmer učiteljstva na javnih ljudskih šolah je bila 29. aprila 1873 potrjena tudi na državni ravni,⁵² veljati pa je začela z novim šolskim letom. Učitelji so novo postavo odobraval, o učiteljicah pa ni bilo glasu.

⁴⁹ Iz Ljubljane, v: UT, 15. 1. 1872, št. 2, str. 32.

⁵⁰ Iz Ljubljane, v: UT, 1. 11. 1872, št. 21, str. 335.

⁵¹ Zapisniki kranjskega deželnega zbora, 5. 11. – 7. 12. 1872, str. 67.

⁵² Zapisniki kranjskega deželnega zbora: 26. 11. 1873 – 13. 1. 1874, str. 304.

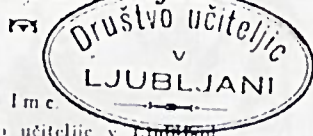
⁵³ Po sprejetju postave je Učiteljskemu tovarišu pisalo več zadovoljnih učiteljev. Novo postavo na Kranjskem so pozdravljali tudi učitelji s Primorske in Štajerske.

⁴⁶ Marija Jäckel, Iz Idrije, v: UT, 1. 7. 1872, št. 13, str. 205-206.

⁴⁷ Kako naj se uravna plača ljudskih učiteljev, v: UT, 15. 11. 1872, št. 22, str. 337-341.

⁴⁸ Vlado Schmidt, v op. 4 nav. delo, str. 222.

PRAVILA DRUŠTVA UČITELJIC

1. Ime

§ 1. Ime: Društvo učiteljic v Ljubljani.

2. Namen

§ 2. Namen društva je:

1. združiti slovenske učiteljice;
2. zastopati njih pravice v javnosti;
3. pospeševati duševne in materijalne koristi učiteljic;
4. uplivati na prosveto žene, posebno pa ženske mladine;
5. vzdrževati stike z ženskimi organizacijami v svrhu medsebojne podpore.

3. Način dela

- § 3. 1. pedagoška in znanstvena predavanja in razgovori;
2. izvenšolsko delovanje v prid mladine;
 3. udeleževanje delegatij pri ženskih in učiteljskih zborovanjih;
 4. zbiranje učil in vzgojevalnih sredstev;
 5. pospeševanje izobrazbe članic potomstva, skupnih izletov in potovanj;

III 1 4

Pravila Društva učiteljic leta 1901

Ob koncu leta 1873 je razprava o učiteljskih plačah potekala tudi v štajerskem deželni zboru. Na 10. seji 18. 12. je bil na dnevnem redu predlog šolskega odbora »o odpravi šolnine in uredjenju učiteljskih plač.« Razprava se je nadaljevala tudi na 11. seji 19. 12., ko pa so bile sprejete nekatere odločbe, med njimi tudi sledeča: »Učiteljice dobivajo ravno tako plačo, kakor učitelji in se jim dovoljuje, da se smejo omožiti. Dozdaj jim je to bilo prepovedano.«⁵⁴ Tudi sklepi štajerskega deželne zboru so bili potrjeni na državni ravni. Novo postavo je objavil Slovenski učitelj.

Šele dve leti pozneje so štajerskemu zgledu sledili tudi kranjski deželni poslanci. Sicer so v letu 1874 nekaj razpravljali o izboljšanju šolstva na Kranjskem, a šele 19. 4. 1875 je bilo v deželni zboru prvič govora o plačah učiteljic.⁵⁵ Takrat je

namreč poslanec dr. Robert Schrey podal predlog o izenačitvi plač učiteljic z učitelji. Na 4. seji 26. 4. je utemeljeval svoj predlog. Najprej je podal podatke o plačah učiteljic. V Ljubljani je imela učiteljica do takrat 480 gld. plače, na deželi pa 320 gld. Podučiteljica v Ljubljani je dobila 326 gld., na deželi pa 304 gld. plače. Dr. Schrey je menil, da so te plače prenizke ter da jih je treba povišati, kot so to storili že drugi deželni zbori in s tem zapolniti prazna učiteljska mesta. Predlog dr. Schreya je bil izročen šolskemu odseku.⁵⁶ Razprava o plačah učiteljic v deželnem zboru je bila na 10. seji 11. 5. 1875. Najprej je poslanec Obreza predstavil poročilo šolskega odseka o predlogu zakona dr. Schreya za povečanje plač učiteljic. Zakon se je glasil:

§ 1. Plače ženskega učilnega osebja na javnih ljudskih in meščanskih šolah se uredijo po načelih, ki so postavljena za moško osebje (§ 22 – 38 deželnega zakona od 29. 4. 1873) in se razmerijo v istej višini, kakor v enakih odnašajih za moško učilno osebje.

§ 2. Ta zakon stopa s 1. januarjem 1876 v veljavo. Z njim se § 39. postava od 29. aprila 1873 št. 22 d.z. ob veljavo devlje.

§ 3. Izvršitev tega zakona je naložena mojima ministroma za bogočastje in nauk, ter za finance.⁵⁷

V razpravi, ki je sledila, so poslanci predstavili različna mnjenja. Najprej je govoril c. kr. vladni svetovalec Hočevan, ki je priporočal sprejetje novega zakona. Z izenačenjem plač bi po njegovem zapolnili prazna učiteljska delovna mesta, tako »bode mala denarna žrtva, ki jo v ta namen dovolj dežela, obrodila gotovo blag sad.«⁵⁸ Proti predlogu je bil dr. Bleiweis, ki je menil, da imajo pre malo denarja, da bi ga dajali učiteljicam. Poleg tega je zavračal trditve, da imajo »isto toliko stroškov za študije kakor učitelji« in trdil, da ni res, da bi »učiteljice ravno tako dobro poučevale kakor učitelji.« Predlagal je, da predlaganega zakona ne upoštevajo in nadaljujejo z dnevnim redom. Z njim se je strinjal poslanec Kromanič, ki je zatrjeval, da učitelj potrebuje več, ker »mu je treba iti na kak masec vina, ali ženska se s kavo zadovolji.« Naslednji se je oglasil dr. Schrey, ki je izražal začudenje nad tem, da dr. Bleiweis zagovarja učitelje, med-

⁵⁴ Štajerski deželni zbor, v: SN, 23. in 24. 12. 1873, št. 294, 295.

⁵⁵ Zapisniki kranjskega deželnega zbora, 8. 4. 1875 – 14. 5. 1875, str. 15.

⁵⁶ Kranjski deželni zbor, v: SN, 29. 4. 1875, št. 96, str. 1-2.

⁵⁷ Kranjski deželni zbor, v: SN, 15. 5. 1875, št. 109, str. 1-2.

⁵⁸ Prav tam.

Gojenke višje dekliške šole in profesorji v Ljubljani okrog leta 1900

tem ko je v prejšnjih razpravah o povečanju plač učiteljem le temu nasprotoval. Dr. Razlag pa je izjavil, da *»ne bodo potreščine za povišanje plač učiteljicami, mnogo težile deželnega zaklada, ker ne bode treba potem posebno nagraditi učiteljice, ki podučujejo v ženskih delih. Pa še druga korist je, učiteljice bodo odgojevale pridne hišne gospodinje in to je mnogo vredno.«* Predlaganemu zakonu je nasprotoval tudi poslanec Horak: *»Nij delovna moč ženska moškej enaka, tedaj tudi enake plače ne zasluži.«* Potem je imel besedo poslanec Dežman, ki je s svojimi besedami izzval poslanca Kromaniča. Sledil je lahek prepir in še nekaj govorov poslancev, potem pa so glasovali o Bleiweisovemu predlogu, ki pa ni bil sprejet. Za njegov predlog je glasovalo 14 poslancev, proti pa 16. Tako je bil zakon, ki ga je predložil šolski odsek, brez daljše debate, sprejet.⁵⁹ 28. 10. 1875 je zakon potrdila tudi državna vlada.⁶⁰

Dogajanje v kranjskem deželnem zboru je redno spremljal tudi Učiteljski tovariš. Sprejetje zakona o izenačenju plač je njegov poročevalec komentiral z naslednjimi besedami: *»Kakor smo že poročali, je šlo v seji 11. maja za to, da se učiteljicam da enaka plača, kakor učiteljem... – Nam se zdi to postransko vprašanje in po novih šolskih postavah res ne vemo, zakaj bi učiteljice manj plače dobivale, kakor učitelji. Enaka bremena, enake pravice... Da bi učiteljice manj stavile v šoli, rekli bi, to je le slučajno ali individualno, skušnje tega ne odobre... – Kako se bode učiteljice na Kranjskem obnašale, bomo spoznali le še v nekaterih letih. Za narodno šolstvo pričakujemo pa od učiteljic še*

*manj kakor od učiteljev...«*⁶¹ Te svoje zadnje besede je pisec utemeljil z dejstvom, da so Nemke ali *»nemški izrejene«*, torej, da ne obvladajo slovenskega jezika. Kljub temu da načeloma ni nasprotoval izenačenju plač, je članek zaključil z opozorilom slovenskim učiteljem: *»Ženska hoče gospodinjiti in gospodariti, ako ni povsod perva, pa reče, da je zaničevana. Preden se bo prostodušen učitelj zavedel, bode že pod komando, ako pa ne bode ubogal, ženska je tica, učitelj narodnjak bode veljal za panslavista ali Bog ve, za kakega rogovileža; učiteljica, ošabna nemškuta, bode pa veljala za vzor prave učiteljice; v teh okoliščinah je verženo med učiteljstvo jabelko prepira, le previdni in opazni učitelji se bode znali ogibati prepira.«*⁶²

Takšno je bilo torej stališče sodelavca Učiteljskega tovariša. Res je, da se ni zoperstavil novemu zakonu, a hkrati vidi v njem tudi nevarnost za učitelje. Izenačitev plač je odmevala tudi v Slovenskem narodu. 3. junija je temu časopisu pisal neki dopisnik, sicer učitelj iz Štajerske. Že takoj v uvodu je jasno povedal, češ da učiteljice ne morejo zaslužiti toliko kakor učitelji, potem pa začel z utemeljevanjem: *»Menda ne bode dvojil nikdo, da se od učiteljskega pripravnika več zahteva, nego od kandidatkinje... Kandidatkinja je obiskovala navadno ljubljansko nemško ljudsko šolo, je ustavila potem kakih pet let ves uk, a naenkrat jej na misel pride, da hoče postati učiteljica, to se ve, da ima potem izpraševalna komisija pri njenem vstopu toliko uzorokov s takimi kandidaticami prav rahlo postopati!«* Torej, kot meni avtor, pridejo ženske do učiteljskega poklica po lahki poti, a

⁵⁹ Prav tam.

⁶⁰ Zapisniki kranjskega deželnega zbora, 7. 3. – 11. 4. 1876, str. 124.

⁶¹ Iz kranjskega deželnega zbora, v: UT, 1. 7. 1875, št. 13, str. 199-200.

⁶² Prav tam.

potem »niso v nikacem obziru sposobne podučevati višjega razreda na mešanih šolah, nego prvega,« pa še tu se dostikrat zgodi, da prosijo učitelja, da jim pomaga »učence spraviti v red in zadušiti nepokoje.« V članku zatrjuje tudi, da so učiteljice izredno velikokrat bolne, nadomeščati pa jih morajo učitelji, ki se jim »ta plus nikdar ne honorira.« Meni tudi, da učiteljice ne morejo vzgajati dobrih gospodinj, saj obvladajo le ročna dela, zato naj vlada namesto da viša plače učiteljic, poskrbi za to, da bo dovolj učiteljev.⁶³

Tudi Slovenski učitelj je redno poročal o spremembah učiteljske zakonodaje in o šolskih razmerah na Kranjskem. V članku *Sedanje kranjske šolske razmere* so pisali: »Kakor kažejo najnovejši dogodki, obrača se kranjsko šolstvo, ki je bilo še nedavno v prav neugodnem stanju, vendar po malem na boljše ... Največ nade, da se bo kranjsko šolstvo lepo razvijati začelo, nam dajejo letošnji sklepi kranjskega deželnege zbora. Letos so se namreč kranjskim učiteljicam iste plače dovolile, kakor učiteljem. Ta sklep bode imel dobre nasledke. Na Kranjskem primanjkuje še mnogo učiteljev; žensko učiteljsko izobraževališče dalo bode pa dosti učiteljic, in te bodo rade sprejemale povišane službe po Kranjskem in s tem se bode velikemu pomanjkanju učiteljstva vsaj nekoliko v okom prišlo.«⁶⁴

Izenačenje plač učiteljic z učitelji na Štajerskem in Kranjskem je vzpodbudilo kar nekaj nasprotnikov. Prenekateri učitelj je bil prepričan, da se učiteljica glede sposobnosti ne more meriti z učitelji. Konzervativnejši učitelji so v svojih člankih večkrat poudarjali, da so za učiteljice najboljše in najprimernejše redovnice, ki veliko bolje vplivajo na mlada dekleta, poleg tega pa ne zapuščajo poklica zaradi poroke ali drugih posvetnih razlogov.⁶⁵ Razprava o plačah je odpirala še eno vprašanje, in sicer nacionalno. Tako je, kot smo videli, Učiteljski tovariš ob komentiranju dogajanj v kranjskem deželnem zboru opozarjal na to, da učiteljice ne znajo slovenskega jezika. Tudi na straneh Slovenskega učitelja zasledimo takšno razmišljanje. Leta 1877 so poročali o številu gojenk na graškem ženskem učiteljišču in zapisali: »(Na graškem ženskem učiteljišču) je bilo lani med 160 gojenkami: 18 gojenk slovanske (osobito slovenske) narodnosti. Ali se je na materinski jezik

teh kandidatinj kaj oziralo? Ali ne bodo one ta jezik tudi kot učni jezik rabile?»⁶⁶

Takšno je bilo razmišljanje učiteljev ob izenačitvi plač učiteljic na Kranjskem in Štajerskem. Vendar se z leti njihovo razmišljanje ni veliko spremenilo. Leta 1893, torej čez slabih dvajset let, so se zopet začele razprave in polemike o učiteljicah in njihovih plačah. Pravzaprav se je vse skupaj začelo na učiteljskem zborovanju v Opatiji. Tu so glasovali o tem, ali naj učiteljice prejemajo enake plače kot učitelji. Zmagal je predlog Anteja Dukića, po katerem naj bi učiteljice prejemale le 80% plač učiteljev. Svoja prepričanja je Dukić predstavil tudi v knjigi z naslovom »Zar i učiteljicama istu plaču?«, ki je izšla leta 1895. V njej je pojasnjeval, zakaj izenačenje plač učiteljev in učiteljic iz raznih razlogov ni upravičeno. Njegove ideje so dobile somišljenike tudi v slovenskem prostoru. Zelo pohvalno je o knjigi govoril učitelj Janko Leban. Svojo oceno knjige je objavil v pedagoški reviji Popotnik. Na njegov članek se je odzvala Erinija, ki je zavračala stališča, da so učitelji sposobnejši od učiteljic.⁶⁷

Dukićeva knjiga je tako zopet odprla staro vprašanje, ki pa je čez dve leti pripeljalo do dokončnega razkola med učitelji in učiteljicami. Najprej so se leta 1895 začele intenzivne razprave o »gmotnem položaju učiteljstva«, ki so potekale v strokovnih časopisih, predvsem v Učiteljskem tovarišu in Popotniku.⁶⁸ Poglejmo si prispevek iz Učiteljskega tovariša, ki je izšel leta 1896 v številki 12.⁶⁹ Avtor začne: »Da potrebe in zahteve učiteljev niso vedno jednake potrebam in zahtevam učiteljic, je čisto jasno.« Meni, da to pride do izraza predvsem pri vprašanju »voditeljskih mest«. Vendar se ne postavi na eno ali drugo stran, temveč zatrjuje, da »morajo biti merodajni jedino le interesi šole.« Sledi razmišljanje o enakopravnosti pri plačah. Prepričan je, da imajo učitelji pravico prositi za izboljšanje svojega gmotnega stanja, ne pa tudi zahtevati manjše plače za učiteljice. To bi »se reklo segati v pravice učiteljic, za kar niso učitelji opravičeni.« Meni, da četudi bi imele učiteljice manjšo plačo, se učiteljem dohodki ne bi poviša-

⁶⁶ Na graškem ženskem učiteljišču, v: Sl. uč., 1877, št. 20, str. 300.

⁶⁷ Tatjana Hojan, Boj slovenskih učiteljic za enakopravnost v 19. stoletju, v: SP, 1968, št. 5-6, 242-243.

⁶⁸ Mirjam Milharčič Hladnik, Šolstvo in učiteljice na Slovenskem, ZPS d.o.o., Zbirka Sophia 5/95, str. 50-53.

⁶⁹ Sledeči članek sem izbrala, ker ne nasprotuje učiteljicam. Tako vidimo, da so bili tudi učitelji v svojih prepričanjih razdeljeni.

⁶³ Prav tam.

⁶⁴ Sedanje kranjske šolske razmere, v: Slovenski učitelj, 20. 6. 1875, št. 12, str. 177-178.

⁶⁵ Nekaj v preudarek, v: UT, 15. 5. 1873, št. 10.

li. Zato si učitelji ne smejo prizadevati za to, da bi imele njihove kolegice manjše plače, saj s tem »kar naravnost izpodkopa svojo ugled in veljavo«. Pravi tudi: »Jednake pravice, jednake dolžnosti, in čim bolj jedino bomo postopali z učiteljicami, tem bolj bomo povzdignili interese celega stanu.«⁷⁰

Avtor navedenega članka je torej prepričan, da morajo učitelji in učiteljice pri svojih zahtevah sodelovati. Le tako bodo dosegli uspeh, pa ne le pri vprašanju plač, ampak tudi pri drugih stvareh, ki bi koristile razvoju šolstva na Slovenskem. Svoje misli zaključil z besedami: »...zato stopajmo učitelji in učiteljice v vseh vprašanjih z roko v roki!«⁷¹

Kljub temu da so se v javnosti pojavljala takšna razmišljanja, pa se je pot učiteljev in učiteljic razcepila. Učiteljski tovariš je celo leto 1897 objavljala članke z naslovom *Gmotno stanje slovenskega učiteljstva*, učitelj Štefan Primožič pa je pisal *O uredbi učiteljskih plač na Kranjskem*.⁷² Razpravljal je tudi o učiteljicah in zapisal, da bi bilo nesmiselno, »ako bi se zahtevalo, naj se da učiteljicam isto plačo, kakršno zahteva postava za učitelja...«⁷³ Poleg vseh teh omenjenih člankov je Učiteljski tovariš novembra 1897 objavil tudi *Spomenico o uredbi učiteljskih plač in o upeljavi osebne sistema za vse učiteljstvo brez izjeme*. Spomenico je sestavilo Slovensko učiteljsko društvo kot dodatek in pojasnilo k prošnji za zvišanje učiteljskih prejemkov. V njej so predlagali:

»1. Začasni učitelj naj bi prejemal po 500 glđ. na leto, začasna učiteljica pa 400 glđ.

2. A) Učiteljice in ravnateljice ljudskih šol naj dobivajo po 150 glđ. na leto manj kot učitelji.

B) Učiteljice in ravnateljice na meščanskih šolah naj dobivajo po 200 glđ. na leto manj kot učitelji.«⁷⁴

S temi zahtevami so prestopili mejo potrpežljivosti učiteljic, ki so se tokrat uprle zelo odločno. Najbolj glasna je bila Janja Miklavčič. Najprej je kot odgovor na Spomenico napisala članek, ki je bil 13. 11. objavljen v Slovenskem narodu. V uvodu takole komentira Spomenico: »...priznati moramo, da so kranjski učitelji lahko zadovoljni se

»Slovenskim učiteljskim društvom, ki tako lepo skrbijo za njih »socijalni ugled« in pravično razdeljenje njihovih plač. Sestavljalci te »spomenice« so gotovo poiskali vse vire v dosego svojega smotra, saj so posegli celo v žep – svojih koleginj.«⁷⁵ Sledi izčrpno poročilo o težkem položaju učiteljic na Kranjskem. Opozorila je predvsem na to, da že dotlej niso bile enakopravne z učitelji. Imele so slabše plače in s tem tudi težje življenje. Na koncu pa pokaže svojo odločnost in pozove svoje kolegice z besedami: »Molčale smo, molčale do skrajnosti. Napočil je zadnji čas! Oglasimo se i me za svoj »socijalni ugled«. Povejmo svetu svoje težnje in apelujmo na pristojnem svetu za svoje pravice. Ne skrivajmo svojih ran, to nas ne vodi k cilju! Oni, katerim smo do sedaj zaupale – pustili so nas na cedilu. Pomagajmo si same!«⁷⁶

Svoje besede je Janja Miklavčič kaj kmalu začela uresničevati. 5. decembra 1897 je sklicala zborovanje, ki se ga je udeležilo 70 učiteljic. Sklenile so poslati deputacijo za obrambo svojih pravic k deželnemu predsedniku, deželnemu glavarju ter državnim in deželnim poslancem. V deputacijo so bile izvoljene Marija Marolt, Janja Miklavčič in Kristina Demšar, ki je bila izvoljena za začasno predsednico pripravljalnega odbora za ustanovitev društva učiteljic.⁷⁷

Na delovanje učiteljic so se prav kmalu odzvali učitelji, ki seveda niso odobraval njihovega početja. 16. decembra 1897 je učitelj Engelbert Gangl svojim kolegicam napisal pismo v Učiteljskem tovarišu.⁷⁸ »Prav imate, drage koleginje, da ste se javno oglasile ter izrazile svoje težnje, vedite pa, da potij, po katerih hočete doseči izboljšanje, ne more odobravati nobeden zaveden slovenski učitelj...«, je začel. Po njegovem mnenju bi se morale obrniti na Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani in pa na Učiteljskega tovariša, nikar pa da naj se ne zatekajo k »stanovskim nasprotnikom«. Poudarja, da so tudi učitelji za izboljšanje razmer učiteljic, vendar pa so proti temu, da bi dobivale tako veliko plačo kot učitelji s 6, 7, 8 otroki, one pa so same. Zato pravi: »Razumimo se tedaj dobro. Mi učitelji želimo Vam učiteljicam, naj bi živele v blagostanju, nočemo pa poleg Vas igrati vloge na nižji stopnji človeške družbe.« Ob koncu

⁷⁰ O enakopravnosti učiteljev in učiteljic, v: UT, 16. 6. 1896, št. 12, str. 217-219.

⁷¹ Prav tam.

⁷² O uredbi učiteljskih plač na Kranjskem, v: UT, 1. 6. 1897, št. 2, str. 172-173.

⁷³ Prav tam.

⁷⁴ Tatjana Hojan, v op. 67 nav. delo, str. 243.

⁷⁵ Iz krogov kranjskih učiteljic, v: SN, 13. 11. 1897, št. 62, str. 2-3.

⁷⁶ Prav tam.

⁷⁷ Tatjana Hojan, Slovenske učiteljice ob koncu 19. stoletja, v: Šolska kronika, 1998, št. 7, str. 138.

⁷⁸ Odprto pismo kr. učiteljicam, v: UT, 16. 12. 1897, str. 401-404.

Maturantke c. kr. učiteljsča v Ljubljani leta 1883

Janja Miklavčič

tega članka se oglasi tudi uredništvo Učiteljskega tovariša, ki se postavi v bran učiteljev.⁷⁹

Kljub vsem očitkom pa učiteljice niso prenehale z delovanjem. 28. decembra 1897 je bil občni zbor Slovenskega učiteljskega društva, na katerem je Kristina Demšar vprašala, zakaj je društvo v Spomenici zapostavilo učiteljice. Predsednik ji je odgovoril, da bodo tudi učiteljice imele višje plače, če bo dežela imela dovolj sredstev, dokler pa se to ne zgodi, bodo plače učiteljev višje, ker pač potrebujejo več. Te besede so pripeljale do dokončnega razkola. Že naslednji dan so imele učiteljice ustanovni zbor svojega društva. Imenovalo se je *Jubilejno podporno in hranilno društvo učiteljic za Kranjsko, Primorsko, južno Štajersko in Koroško, ustanovljeno v proslavo 50-letnice Njegovega veličanstva*. Namen društva je bilo materialno podpiranje obolelih učiteljic, prihranitev malih zneskov ob prenehanju službe in pospeševanje nadaljnje izobrazbe učiteljic.⁸⁰ Na ustanovnem zboru so sklenile; da izrečejo nezaupnico Slovenskemu učiteljskemu društvu in da odpovedo njegovo glasilo Učiteljski tovariš. Za objavljanje društvenih novic so si izbrale komaj ustanovljeni prvi slovenski ženski list Slovenka, ki je izhajal v Trstu.⁸¹ Tako je eno leto po ustanovitvi društva pisalo v Slovenki: »Društvo učiteljic je imelo v četrtek dne 29. dec. svoj prvi občni zbor. Društvo je ustanovljeno v proslavo 50 letnice vladanja Nj. Veličanstva.« V nadaljevanju članek po-

roča o dogajanju na občnem zboru. Učiteljice so se med drugim dogovorile tudi, da se *zahvalijo »vis. dež. zbor kranjski na – vsaj deloma – ugodni rešitvi prošnje učiteljic, povodom regulacije plač...«*⁸²

Na svojem prvem občnem zboru so torej učiteljice ugotovile, da je bilo njihovo dotedanje delo kar uspešno. Dosegle so, da zahteve učiteljev iz Spomenice niso bile popolnoma sprejete. Kranjski deželni zbor je namreč na svojem zasedanju 26. februarja 1898 vsaj deloma upošteval peticijo učiteljic s 1. februarja, v kateri so prosile »za *jednakopravno uravnajo plač z onimi ljudskošolskih učiteljev*.«⁸³ Sprejet je bil zakon, po katerem so učiteljice v 3. in 4. plačilnem razredu dobile toliko kot učitelji, v 1. in 2. plačilnem razredu pa so še vedno imele za 10% manjše plače kot učitelji.⁸⁴

Zakon s 26. 2. 1898 je na Kranjskem veljal vse do konca prve svetovne vojne. Tudi v drugih deželah so se učiteljice borile za svoje pravice, zlasti za boljše plače, razen na Štajerskem, kjer so bile že od 1874 izenačene z učitelji. Koroške, tržaške in goriške učiteljice so imele ves čas samo 80%-plače, v Istri pa nekaj časa samo 75%. Koroške učiteljice so leta 1897 vložile na koroški deželni zbor prošnjo, da bi se njihove plače izenačile s plačami učiteljev, a je bila prošnja zavrnjena. Prav tako so se na učiteljskih zborovanjih potegovala za izenačenje goriške in istrske učiteljice, vendar s svojimi predlogi niso prodrle.⁸⁵

⁷⁹ Prav tam.

⁸⁰ Tatjana Hojan, v op. 77 nav. delo, str. 138-139.

⁸¹ Slovenka je bila kot prvi ženski časopis za učiteljice, ki tudi za vse ostale ženske zelo velikega pomena. V njej so objavljale številne avtorice, ki so obravnavale različna področja.

⁸² Slovenka, 28. 1. 1898, str. 46.

⁸³ Zapisniki kranjskega deželnega zbora, od 28. 12. 1896 - 28. 2. 1898, str. 129.

⁸⁴ Tatjana Hojan, v op. 77 nav. delo, str. 139.

⁸⁵ Tatjana Hojan, v op. 6 nav. delo, str. 44-46.

Zusammenfassung

»Verdienen Lehrerinnen wirklich soviel wie Lehrer?«

Mit dem Reichsvolksschulgesetz vom 14. Mai 1869 wurden Lehrerinnen formal gleichberechtigt mit Lehrern. Bis dahin gab es nicht einmal öffentliche pädagogische Kurse für die Ausbildung von Lehrerinnen, die vor allem an Mädchenschulen unterrichteten. Mit der Einführung des neuen Gesetzes begannen erste Lehrerinnenbildungsanstalten zu entstehen, die sehr gut besucht waren. Die Zahl der Lehrerinnen nahm rasch zu, denn der Beruf der Lehrerin war in dieser Zeit der einzige intellektuelle Beruf, der Frauen zugänglich war; außerdem mangelte es an Lehrern. Mit der Einführung der allgemeinen Schulpflicht vergrößerte sich die Zahl der Schüler stark, gleichzeitig gaben viele Lehrer ihren Beruf auf, da sich Männern neue Möglichkeiten in anderen Berufen eröffneten. Trotz der steigenden Zahl der Lehrerinnen gab es noch immer Personen, die behaupteten, daß Frauen zum Unterrichten nicht geeignet seien. Ihnen wurde vorgeworfen ein Mangel an Körperkraft, Geduld und Heimatliebe, auch das Familienleben würde darunter leiden. Die Befürworter der Lehrerinnen meinten, daß Unterrichten eine Frauenarbeit ist, da es sich dabei in Wirklichkeit um eine Fortführung der häuslichen Arbeit handelt. Die Tätigkeit in der Schule wurde als Ausführung der natürlichen Rolle der Frau im schulischen Umfeld aufgefasst.

Trotz der formalen Angleichung von Lehrern und Lehrerinnen sah die tatsächliche Lage anders aus. Dies zeigte sich vor allem in der Gesetzesvorlage »über die rechtlichen Verhältnisse der Lehrerschaft an öffentlichen Grundschulen«, die die Staatsregierung im August 1869 an die Landesregierungen sandte. Mit diesem Gesetz sollte die Lage der Lehrerschaft verbessert werden. Der Entwurf war jedoch für Lehrerinnen nachteilig, da diese nur 80% des Gehaltes von Lehrern bekommen sollten. Begründet wurde dies mit der Behauptung, daß Lehrerinnen keine Familie erhalten müssten. Von den Landesregierungen wurde dieser Gesetzesentwurf früher oder später kodifiziert. So erhielten Lehrerinnen in Kärnten sowie Görz und Gradisca seit dem Jahr 1870 nur 80% des Lehrergehaltes, in der Steiermark dasselbe seit dem 1. Januar 1872. Im Jahr 1872 trat die Lehrerin Marija Jäckel auch als erste öffentlich gegen den Vorschlag auf, fand jedoch keine

größere Beachtung. Die Annahme des neuen Gesetzes verzögerte sich nur in Krain, wo die Lehrer ihre Unzufriedenheit immer öfter äußerten, was besonders in der Zeitung *Učiteljski tovariš* ersichtlich war. Ende 1872 wurde das Gesetz über Lehrergehälter endlich auch in Krain angenommen, samt dem Artikel über das geringere Gehalt der Lehrerinnen. Die Lehrer waren mit dem Gesetz zufrieden, von den Lehrerinnen aber hörte man nichts.

Ende 1873 kam es zu Veränderungen in der Steiermark, als die Abgeordneten des steirischen Landtages die Angleichung der Lehrergehälter beschlossen. 1875 folgten ihnen die Krainer Landtagsabgeordneten, die am 11. 5. 1875 die Gehälter der Lehrerinnen jenen der Lehrer angleichen. Das Geschehen im steirischen und Krainer Landtag ermutigte mehrere Gegner der Gehaltsangleichung, die in ihren Artikeln verschiedene Argumente gegen die Angleichung hervorhoben. Mit den Jahren veränderte sich ihre ablehnende Haltung nicht und ab 1893 begannen erneut Debatten und Polemiken über Lehrerinnen und ihre Gehälter. 1895 verschlechterte sich die Situation noch, als Ante Dukić das Buch »Zar i učiteljicama istu plaću?« [Auch den Lehrerinnen das gleiche Gehalt?] veröffentlichte, in dem er sich gegen eine Gehaltsangleichung aussprach. Gleichgesinnte hatte er auch im slowenischen Raum, wo es 1897 zum endgültigen Bruch zwischen Lehrern und Lehrerinnen kam. Der slowenische Lehrerverein hatte in diesem Jahr als Zusatz und Erläuterung zur Bitte um Erhöhung der Lehrerbezüge eine »Denkschrift über die Regelung der Lehrergehälter und über die Einführung eines personalen Systems für die gesamte Lehrerschaft ohne Ausnahme« verfaßt. Darin wurde vorgeschlagen, daß Lehrerinnen niedrigere Gehälter als Lehrer bekommen sollten. Dies brachte die Lehrerinnen sehr auf, die sich nun äußerst entschlossen widersetzen. Am lautesten war Janja Miklavčič, die in der Zeitung *Slovenski narod* die Lehrerinnen aufrief, sich zusammenzuschließen und für ihre Rechte zu kämpfen. So kam es am 5. Dezember 1897 zu einer Versammlung der Lehrerinnen und es begannen Vorbereitungen für die Gründung eines Lehrerinnenvereines. Natürlich waren die Lehrer dagegen, was aber die Lehrerinnen nicht davon abhielt, am 29. Dezember 1897 die Gründungsversammlung ihres Vereins abzuhalten, der den Namen »Jubilejno podporno in hranilno društvo učiteljic za Kranjsko, Primorsko, južno Štajersko in Koroško, ustanovljeno v proslavo 50 - letnice

Njegovega veličanstva« [Jubiläumsunterstützungs- und Sparverein der Lehrerinnen für Krain, Küstenland, Südsteiermark und Kärnten, gegründet zu Ehren des 50. Jubiläums Seiner Hoheit]

erhielt. Die Tätigkeit des Vereins war recht erfolgreich, denn er erreichte, daß die Forderungen der Denkschrift des Lehrervereines nur teilweise angenommen wurden.